

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายได้ชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ตำบลคลองน้ำใส อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

The Model for Developing the Community Quality of Life and Income Through the Participatory Process, Klong Nam Sai Sub-district, Aranyaprathet District, Sa Kaeo Province

นภาพร สิงห์นวล¹

Napaporn Singnual

Received: February 17, 2022 Revised: February 19, 2022 Accepted: February 17, 2022

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการพัฒนาของชุมชนในพื้นที่ตำบลคลองน้ำใส อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว และ 2) เพื่อหารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายได้ชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ในพื้นที่ตำบลคลองน้ำใส อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนเป้าหมายครัวเรือนยากจนในพื้นที่ตำบลคลองน้ำใส หมู่ที่ 1-12 จำนวน 50 คน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR) โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนทั้ง 12 หมู่บ้าน

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างในเขตตำบลคลองน้ำใสที่เข้าร่วมกระบวนการศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ได้สรุปสภาพปัญหาและความต้องการการพัฒนาของชุมชน คือ 1) ชุมชนต้องการมีอาชีพเสริมที่สามารถสร้างรายได้เพิ่มจากอาชีพหลัก และ 2) ต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตและรายได้ที่ชัดเจนและยั่งยืน โดยกลุ่มเป้าหมายได้เข้าร่วมกิจกรรมการสร้างอาชีพ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมการฝึกปฏิบัติการย้อมสีผ้าจากการสกัดสีจากกาบมะพร้าว ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่มีอยู่จำนวนมากในชุมชน และนำไปสู่การแปรรูปผ้าย้อมสีจากกาบมะพร้าวให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อสร้างอาชีพและเพิ่มรายได้เสริมจากอาชีพหลัก นอกจากนี้ยังเป็นการสร้าง องค์ความรู้เกี่ยวกับการสกัดสีจากกาบมะพร้าว ซึ่งเป็นการนำวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ประโยชน์และสร้างคุณค่าให้กับชุมชน และจากการดำเนินการวิจัย กลุ่มเป้าหมายสามารถจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมสีจากกาบมะพร้าว ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น และมีรายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพหลักในปัจจุบันได้

คำสำคัญ (Keywords) : รูปแบบการพัฒนา คุณภาพชีวิต รายได้ชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วม

¹วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

College of Innovative Management, Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage, E-mail :

napaporn.si@varu.ac.th

Abstract

The purposes of this research were 1) to study problems and needs of the community development at Klong Nam Sai Sub-district, Aranyaprathet District, Sa Kaeo Province, and 2) to find the model for developing the community quality of life and income through the participatory process at Klong Nam Sai Sub-district, Aranyaprathet District, Sa Kaeo Province. The samples were 50 target people in poor households at Moo 1-12, Klong Nam Sai Sub-district. The study was the participatory action research (PAR) which used the participatory process of the community people in 12 villages.

According to the results, the people in Klong Nam Sai Sub-district who participated in the participatory study perceived the community problems and needs in 2 aspects: 1) additional careers for earning more income in addition to the primary careers; and 2) upgrading quality of life and income in a concrete and sustainable way. In addition, this target group participated in career-building activities in the participatory training of fabric dyeing and color extraction from coconut coir which was abundant raw materials in the community. Such activities led to the processing of coir-dyed fabric into various products for building additional careers and earning more income in addition to the main careers. Moreover, these activities resulted in knowledge creation about color extraction from coconut coir in order to utilize the waste materials and create more value for them. In the study, the target group could sold the products of coir-dyed fabric, resulting in better community quality of life and more income in addition to the main current occupation.

Keywords: Developing model, quality of life, community income, participatory process

บทนำ (Introduction)

ตามที่คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2563 เห็นชอบให้กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ดำเนินโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ โดยมีมหาวิทยาลัยในพื้นที่เป็นหน่วยบูรณาการโครงการ (System Integrator) การจ้างงาน การฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ตามปัญหาและความต้องการของชุมชน อีกทั้งยังได้เชื่อมโยงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้ากับแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) โดยนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการพัฒนาแบบยั่งยืนและใช้หลักการทำงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร มาเป็นแนวทางในการดำเนินนโยบายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และยกระดับรายได้ของประชาชน มุ่งเน้นที่การฟื้นฟูเศรษฐกิจ ในระดับชุมชน ทั้งการสร้างงาน การพัฒนาอาชีพในชุมชน เพื่อให้ชุมชนและประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงน้อมนำแนวทางพระราชโบายลงสู่การปฏิบัติที่สอดคล้องกับการเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 7 ที่ระบุให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบัน อุดมศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเสริมพลังปัญญาของแผ่นดิน และในขณะนี้ประเทศไทยกำลังเกิดการระบาด

ของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ส่งผลให้ประชาชนขาดรายได้ ประชาชนที่ว่างงานยากกลับถิ่นฐานจำนวนมาก มีการลดการทำงาน เศรษฐกิจหยุดชะงัก เป็นต้น (มณฑล กปิลกาญจน, วรชนก เทพขาม, นันทินต์ ทองศรี และวพชยา เลาสุทแสน, 2564) หน่วยงานภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากและกิจกรรมทางสังคมให้ดำเนินต่อไปได้

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นอีกหนึ่งหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับแนวทางของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ที่มีหลักงาน 16 เป้าหมาย ให้ชุมชนทั่วประเทศ พ้นจากความยากจนเกิดเป็นชุมชนท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งระดับตำบลใน 3 ลักษณะ ได้แก่ ตำบลพ้นความยากจน ตำบลมุ่งสู่ความพอเพียง และตำบลมุ่งสู่ความยั่งยืน โดยการพัฒนาในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของตำบลนั้น ๆ เพื่อให้เกิดโครงการอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามความต้องการของพื้นที่อย่างแท้จริง ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีพื้นที่รับผิดชอบในจังหวัดสระแก้ว สามารถที่จะเป็น System Integrator ในระดับตำบลได้ โดยสามารถใช้ องค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้การทำงานบูรณาการนี้สามารถยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลนำไปสู่การลดความยากจนและเพิ่มรายได้ อย่างมีเป้าหมายชัดเจน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายได้ชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ตำบลคลองน้ำใส อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการพัฒนาของชุมชนในพื้นที่ตำบลคลองน้ำใส อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว และ 2) เพื่อหารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายได้ชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ตำบลคลองน้ำใส อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว มุ่งเน้นให้ประชาชนในตำบลคลองน้ำใสสามารถดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นชุมชนพึ่งพาตนเอง สร้างรายได้จากการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ของชุมชน ชุมชนสามารถบริหารพื้นที่ได้เต็มศักยภาพ ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายของการบริหารจัดการชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืนและประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives)

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการพัฒนาของชุมชนในพื้นที่ตำบลคลองน้ำใส อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว
- 2) เพื่อหารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายได้ชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ตำบลคลองน้ำใส อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนกลุ่มเป้าหมายในชุมชนหมู่ที่ 1-12 ตำบลคลองน้ำใส อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว กลุ่มเป้าหมายเป็นการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ตัวแทนของครัวเรือนเป้าหมายที่มีฐานะยากจนที่จะเลือกให้มาร่วมกิจกรรม โดยผู้ใหญ่บ้านของแต่ละ

หมู่บ้านเป็นผู้นำเสนอข้อมูลลูกบ้าน และผู้วิจัยใช้ข้อมูลของ TPMAP (Thai People Map and Analytics Platform, 2564) ซึ่งเป็นระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า ซึ่งได้รับการพัฒนาต่อจากระบบบริหารจัดการข้อมูลคนจนแบบชี้เป้า (Thai Poverty Map and Analytics Platform) ให้สามารถครอบคลุมปัญหาที่กว้างขึ้น และข้อมูลจากฐานข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2563 (กรมการพัฒนาชุมชน, 2564) ประกอบการศึกษาในครั้งนี้ด้วย รวมจำนวนทั้งสิ้น 50 คน โดยใช้เครื่องมือการวิจัย คือ การประชุมกลุ่ม (Focus group) และการอบรมเชิงปฏิบัติการ จำนวน 2 ครั้ง ๆ ละ 2 วัน

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. ขั้นเตรียมการจัดประชุมกลุ่มร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้ำใส กำนันตำบลคลองน้ำใส ผู้ใหญ่บ้านทั้ง 12 หมู่บ้าน และผู้นำกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในตำบลคลองน้ำใส เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการพัฒนาของชุมชนในพื้นที่ตำบลคลองน้ำใส นำเสนอข้อมูลเชิงพื้นที่และศักยภาพของชุมชนของตนเอง คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายครัวเรือนยากจนเข้าร่วมกิจกรรมการสร้างอาชีพ จนได้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองน้ำใส จำนวน 50 คน

2) ขั้นลงมือวิจัย การวิจัยในครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายได้เข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนตำบลคลองน้ำใส อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว โดยได้ดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการพัฒนาของชุมชน โดยเปิดโอกาส ให้คนในชุมชนได้สะท้อนปัญหา แสดงความคิดเห็น โดยใช้เครื่องมือ คือ การประชุมกลุ่ม เพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาที่แท้จริงและปัญหาเร่งด่วนที่สำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในตำบลคลองน้ำใส อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว 2) การกำหนดปัญหา เพื่อให้ได้ข้อสรุปจากคนในชุมชนถึงปัญหาที่มีความสำคัญและต้องการแก้ไขและพัฒนา โดยการให้ชุมชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาในชุมชน และสรุปปัญหาในชุมชนด้านเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ คือ การหารูปแบบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายได้ชุมชน และ 3) ออกแบบการวิจัย ให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิจัยแก่ชุมชน การจัดทำขั้นตอนการปฏิบัติงานวิจัย โดยชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานวิจัยด้วย

3) ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้ำใส กำนันและผู้ใหญ่บ้านทั้ง 12 หมู่บ้าน ในตำบลคลองน้ำใส อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ได้แก่ 1) ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการการพัฒนาของชุมชน ใช้วิธีการประชุมกลุ่ม (Focus Group) โดยจัดประชุมกลุ่มและร่วมพูดคุยตามประเด็นคำถามที่กำหนดไว้ 2) เมื่อได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้ว ก็นำมาวางแผนในการดำเนินการวิจัย

ผลการวิจัย (Research Results)

1. สภาพปัญหาและความต้องการการพัฒนาของชุมชนในพื้นที่ตำบลคลองน้ำใส อำเภอ อรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว พบว่า ประเด็นปัญหาและความต้องการการพัฒนาของชุมชน คือ ชุมชนต้องการมีอาชีพเสริมที่สามารถสร้างรายได้เพิ่มจากอาชีพหลัก เนื่องจากในปัจจุบันมีรายได้ไม่เพียงพอจากรายจ่าย ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลพวงมาจากสถานการณ์

การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา ตั้งแต่ต้นปี 2563 ทำให้รายได้ที่มาจากเกษตร การทำงานรับจ้าง การเป็นพนักงาน การค้าขาย หรือรวมไปถึงรายได้จากแหล่งท่องเที่ยว (วัดเขาน้อยสีชมพู) ลดลงไปด้วย รวมทั้งความห่วงกังวลกับโรคติดเชื้อมากกว่า และต้องการให้มีรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เป็นรูปธรรมชัดเจนและยั่งยืน รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับการพัฒนา ฝึกอบรมให้มีความต่อเนื่อง อยากเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และช่องทางการตลาด หรือแหล่งขายสินค้าที่สามารถทำให้การขายสินค้าในสภาวะที่มีการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนาได้ เพื่อที่จะสามารถสร้างรายได้ได้อีกช่องทางหนึ่ง นอกจากนี้ผู้สูงอายุในชุมชนมีความกังวล เกิดความเครียดจากการว่างงานและข่าวสารเกี่ยวกับโรค ไวรัสโคโรนา ดังนั้นหากมีอาชีพที่สามารถทำได้ที่บ้านหรือในครอบครัว นอกจากจะเพิ่มรายได้ แล้ว ยังเป็นกิจกรรมที่ให้ผู้สูงอายุได้ทำเพื่อผ่อนคลายความกังวลจากสถานการณ์ดังกล่าวได้ด้วย

ผู้นำชุมชนและนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้ำใสยังเสนอประเด็นเกี่ยวกับใบมะพร้าวและกากมะพร้าวซึ่งในตำบลคลองน้ำใสมีต้นมะพร้าวที่ชาวบ้านปลูกไว้จำนวนมาก ทางมะพร้าวแก่ ที่หลุดร่วงจากต้น ชาวบ้านจะนำมาเผาเพื่อเอาทางมะพร้าวส่งขายให้กับพ่อค้าแม่ค้าที่มารับซื้อ เพื่อไปทำไม้กวาดทางมะพร้าว แต่ได้ราคาที่ค่อนข้างต่ำคือ ราคาประมาณกิโลกรัมละ 15-20 บาท ชาวบ้านบางคนนำไปผสมโคนต้นไม้บางชนิด เพื่อประโยชน์ในทางการเกษตร แต่ยังมีส่วนหนึ่งที่ปล่อยทิ้งไว้หรือกำจัดทิ้งโดยการเผา สร้างมลภาวะทางอากาศ และทำให้หน้าดินสูญเสียแร่ธาตุ ส่วนกากมะพร้าวชาวบ้านนำไปปลูกต้นไม้ คลุมหน้าดินต้นไม้ ซึ่งยังมีเหลือในปริมาณที่มาก จึงคิดว่าอาจจะสามารถนำมาสร้างประโยชน์หรือเพิ่มมูลค่าได้

2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายได้ให้ชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ตำบลคลองน้ำใส อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว จากข้อมูลที่รวบรวมและวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อกำหนดกิจกรรมโดยให้สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนและประชาชน และต้นทุนทางทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ และสามารถดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายได้ให้กับชุมชน ผู้วิจัยกำหนดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย เป็นการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างอาชีพเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายได้ชุมชน โดยมีกิจกรรมที่ดำเนินการจำนวน 2 กิจกรรม คือ กิจกรรมการสร้างนวัตกรรมสินค้าชุมชน: การย้อมสีผ้าจากกากมะพร้าว และกิจกรรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมสีธรรมชาติจากกากมะพร้าว ซึ่งพบว่า การย้อมสีผ้าจากกากมะพร้าว ผลผลิตที่เกิดขึ้น คือ เกิดเป็นนวัตกรรมสีย้อมผ้าจากกากมะพร้าวและผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนไม่เคยมีมาก่อน สามารถสร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้มากขึ้น และยังตอบโจทย์ความต้องการของสังคมปัจจุบันที่ให้ความสนใจในเรื่องของสิ่งแวดล้อมและสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพราะสีย้อมผ้าจากกากมะพร้าวที่สกัดออกมา เป็นสีที่ได้จากธรรมชาติ 100% ไม่เติมสารที่เป็นเคมีลงไปกระบวนการผลิต ทำให้ปลอดภัยต่อผู้บริโภค

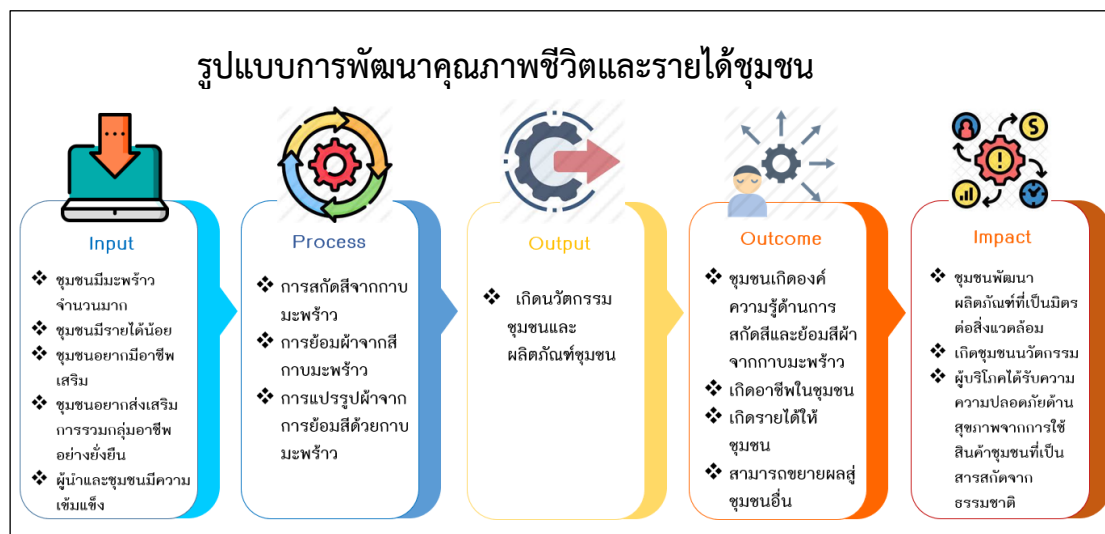
ภาพที่ 1 การฝึกปฏิบัติการย้อมสีผ้าจากกาบมะพร้าว (บันทึกโดยผู้วิจัย)

การแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้า ผลผลิตที่เกิดขึ้น คือ ผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้าชุมชนที่มีเอกลักษณ์เป็นของชุมชนตำบลคลองน้ำใส คือ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้จากธรรมชาติ มีสีสันและลวดลายที่สวยงาม แปลกตา และความปลอดภัยจากการไม่มีสารเคมีเป็นส่วนผสมในกระบวนการผลิต ซึ่งการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มเป้าหมายได้ฝึกปฏิบัติจริง มีจำนวน 4 ประเภท ได้แก่ เสื้อยืดมัดย้อม กระเป๋าผ้า ถุงใส่แก้วกาแฟ และแมส (Mask)

ภาพที่ 2 การแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมสีจากกาบมะพร้าว (บันทึกโดยผู้วิจัย)

จากการดำเนินการวิจัยโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยได้นำข้อสรุปจากกระบวนการมีส่วนร่วมจากการดำเนินการวิจัย นำมาสร้างเป็นรูปแบบสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายได้ชุมชนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพและต้นทุนทางทรัพยากรของชุมชน ได้ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายได้ชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม (พัฒนาโดยผู้วิจัย)

อภิปรายผล (Research Discussion)

จากการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายได้ชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ตำบลคลองน้ำใส อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว พบว่า การจัดประชุมกลุ่มและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่แท้จริงและความต้องการในการพัฒนา ในการเข้าร่วมกิจกรรมการสร้างอาชีพด้วยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการสร้างนวัตกรรมสินค้าชุมชน: การย้อมสีผ้าจากกาบมะพร้าว และกิจกรรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมสีธรรมชาติจาก กาบมะพร้าว สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายได้ในครอบครัวและชุมชนได้ ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้ กลุ่มเป้าหมายสามารถนำเอาความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมและได้ฝึกปฏิบัติจริงในกิจกรรมสร้างอาชีพทั้ง 2 กิจกรรม มาสร้างผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนตำบลคลองน้ำใส และสามารถแปรรูปผ้าย้อมสีจากกาบมะพร้าวเป็นสินค้าต่าง ๆ เพื่อจำหน่ายได้หลายช่องทาง เช่น วางขายที่ตลาดนัดวันอาทิตย์ในชุมชน สถานที่ท่องเที่ยวชุมชน (วัดเขาน้อยสีชมพู) ช่องทางออนไลน์ (สั่งซื้อสินค้าผ่านเฟซบุ๊ก อินสตาแกรม หรือไลน์) ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มจากรายได้หลักมากขึ้น มีรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายคนในชุมชน มีภาวะความเครียดลดน้อยลง และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของพิมพาง เพ็งนาเรนทร (2564) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ของผู้สูงอายุ พบว่าการพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ได้ข้อสรุปคือให้กลุ่มวิสาหกิจในชุมชนของตำบลเทพารักษ์ ได้เข้ามาให้ความรู้บรรยายและสอนการทำ กระเป๋าจากวัสดุเหลือใช้ ซึ่งเหตุผลที่เลือกอาชีพเสริมนี้เพราะว่าชุมชนในตำบลเทพารักษ์เป็นชุมชนเมืองจึงมีวัสดุเหลือใช้ค่อนข้างมาก เช่น กระจ่องบรรจุน้ำอัดลม กระจ่องเบียร์ กล่องบรรจุภัณฑ์ที่มีลวดลายสวยงาม ซึ่งถ้าผู้สูงอายุที่เข้าร่วมอบรมจะได้มีความรู้และนำไปทำเป็นอาชีพเสริมเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุอาจจะรวมกลุ่มกันและไปตั้งสินค้าขายในนามชมรมผู้สูงอายุของตำบลหรือนำสินค้าไปวางขายในงานโอท็อปของตำบลเทพารักษ์ หรือในจังหวัดสมุทรปราการ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผล

การศึกษาของวุฒิชัย สายบุญจง และสมทรง บรรจงจิตินันต์ (2564) ศึกษาการพัฒนากลุ่มอาชีพแบบมีส่วนร่วมสู่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลบ้านแก้ง อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว พบว่า 1) กิจกรรมในการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพสู่วิสาหกิจชุมชน คือ (1) การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (2) การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PRA) ประกอบด้วย การวาดแผนที่รอบนอกและแผนที่รอบใน การวิเคราะห์กลุ่มอาชีพด้วยเทคนิคโองีชีวิตเพื่อวิเคราะห์รายรับ รายจ่ายของกลุ่มอาชีพ (3) การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพสู่วิสาหกิจชุมชน

องค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge)

ชุมชนเกิดองค์ความรู้ “การสกัดสีและย้อมสีผ้าจากกาบมะพร้าว” ซึ่งเป็นการนำเอาสิ่งเหลือใช้ในชุมชน คือ กาบมะพร้าว มาสกัดสีแล้วนำมาใช้ย้อมผ้าให้เกิดความสวยงาม สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน และกลายเป็นเอกลักษณ์ของสินค้าชุมชนตำบลคลองน้ำใสที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้จากธรรมชาติ ปลอดภัยต่อผู้ใช้และผู้ผลิต และต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งองค์ความรู้การสกัดสีจากกาบมะพร้าวนี้ ถือได้ว่าเป็นนวัตกรรมใหม่ของชุมชนตำบลคลองน้ำใส เพราะยังไม่มีมีการทำหรือการศึกษามาก่อน โดยใช้นวัตกรรมกระบวนการ 3s Model ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนกับผู้วิจัย ได้แก่

1. Shift การยกระดับคุณภาพชีวิต โดยเข้าใจ เข้าถึง เพิ่มศักยภาพ และพัฒนาไปสู่นวัตกรรมตามสภาพปัญหาหรือความต้องการของชุมชน ด้วยกิจกรรมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการย้อมสีผ้าจากกาบมะพร้าว ซึ่งเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มเป้าหมายของตำบลคลองน้ำใส และผู้วิจัย องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นสามารถนำไปต่อยอดและสร้างประโยชน์ให้กับคนในชุมชน นวัตกรรม ที่เกิดขึ้นในกิจกรรมครั้งนี้ คือ การสกัดสีจากกาบมะพร้าวและนำมาย้อมผ้า ย้อมเส้นด้าย หรือผ้าไหม เกิดเป็นองค์ความรู้ที่ชุมชนสามารถนำไปสู่การผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชน สร้างรายได้ให้กับชุมชน

2. Sustainable ความพอเพียงด้านความเป็นอยู่และเศรษฐกิจ สร้างรายได้เสริมให้กับกลุ่มเป้าหมาย ด้วยการให้ความรู้ผ่านกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการการแปรรูปผ้าย้อมสีจากกาบมะพร้าว ด้วยการเปลี่ยนกระบวนการคิดให้กับกลุ่มเป้าหมาย และฝึกทักษะในการทำที่สามารถจำหน่าย มีรายได้เพิ่ม เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เป็นสินค้าชุมชน

3. Social สถานะในสังคมและเครือข่ายที่ประสานร่วมมือ การประสานความร่วมมือกับเครือข่ายภาครัฐ หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้ำใส และกลุ่มผู้นำชุมชนทั้ง 12 หมู่บ้าน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มองเห็นทิศทางและภาพกระบวนการพัฒนาชุมชนตำบลคลองน้ำใสชัดเจนตรงตามเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ (Research Suggestions)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การดำเนินกิจกรรมเพื่อต่อยอดจะส่งต่อความสำเร็จให้กับหน่วยงานภาครัฐที่จะเป็นหน่วยงาน ที่สามารถช่วยเหลือและติดตามความก้าวหน้า รวมถึงการส่งเสริมให้ชุมชนตำบลคลองน้ำใสได้มีพี่เลี้ยงคอยดูแล เช่น พัฒนาชุมชน จังหวัดสระแก้ว ที่จะเป็หน่วยงานสำคัญในการร่วมพัฒนา ตลอดจนองค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้ำใสที่สนับสนุนข้อมูลและอำนวยความสะดวกให้กับผู้วิจัยในการดำเนินที่หลากหลายรูปแบบ

2. ในอนาคตจะส่งต่อความสำเร็จให้กับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อกำหนดเป็นนโยบายเชิงพัฒนาที่มีความสอดคล้องกับชุมชนตำบลคลองน้ำใส กล่าวคือ การส่งเสริมการแปรรูปผ้าจากการย้อมสีธรรมชาติ ตลอดจนการแปรรูปอาหารสัตว์จากใบไผ่ เพื่อให้การดำเนินงานของชุมชนก้าวเดินไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชนและท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. การดำเนินงานในอนาคตจะต้องเข้าสู่กระบวนการศึกษาบริบทชุมชนอีกครั้ง เพื่อค้นหาประเด็นความต้องการและสภาพปัญหาของชุมชน เพื่อกำหนดเป็นข้อเสนอและกิจกรรมในการพัฒนาตำบลคลองน้ำใส เพื่อให้กิจกรรมสามารถตอบโจทย์และความต้องการของชุมชนโดยแท้จริง

2. ต้องมีการติดตามประเมินผลการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาและอุปสรรคของชุมชน อันจะนำไปสู่การแก้ไขและหาทางออกให้กับชุมชนอีกครั้ง เพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างมั่นคงและเกิดความยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง (References)

- พิมพ์ภา เพ็งนาเรนทร. (2564). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ของผู้สูงอายุ. **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี**. ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2564. 42-58.
- วุฒิชัย สายบุญจวง และสมทรง บรรจงธิดาทนงค์. (2564). การพัฒนากลุ่มอาชีพแบบมีส่วนร่วมสู่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลบ้านแก้ง อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์**, 16(2), หน้า 91-104.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). **ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- มณฑลลี กปิลกาญจน์, วพรชนก เทพขาม, นันทินิตย์ ทองศรี และ วพัชยา เลาสุทแสน. (2564). **ผลกระทบโควิด 19 ต่อตลาดแรงงานไทย**. กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2564). ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2563. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มกราคม 2565. จาก <https://rdic.cdd.go.th/bmn-service>.
- TPMAP. (2564). **ข้อมูลภาพรวมคนจนในประเทศไทย**. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2565. จาก <https://www.tpmap.in.th/>.